

ÚJHELYI JÁNOS

Virágzott a rózsa

Bolond május volt, nagyon bolond. Nem is tavasz volt az már, hanem égető, forró nyár. A természet megbolondult abban az évben. Januárban és februárban kiskabátban télenkedtek az emberek a házuk udvarán, de március elején újra előkerültek a bekecsek, úgy járt ki a nép a földekre elvetni a tavaszi búzát, a korai borsót, a tengerit. Aztán április közepén egyszerre megfordult az időjárás, kitört a korai kánikula. Az orgona ideges gyorsasággal bontotta ki szirmait, és néhány nap alatt el is virágzott a nagy hőségben. A falu legényei gondban voltak, nem volt virág, amit kitűzhetek volna kedveseik kapufélfájára a május elsejére virradó éjszakán. A falu legöregebb emberei a fejüket csóválták: megbolondult a világ, hajtogatták, Isten büntet bennünket a bűneink miatt.

A hatalmas koporsó ott állt Sipos Lajosék udvarán. Nyitva volt. Sipos Marika és Karajos Jóska egymást átölelve feküdtek benne. Az utolsó kívánságuk volt, a búcsúlevelükben megírták, hogy egy koporsóban temessék el őket. A kívánság teljesítése nem volt egyszerű, sehol a járásban nem lehetett ilyen nagyméretű koporsót kapni, végül a gyászoló családok hosszas utánjárására egy derecskei asztalosmester vállalta a munkát. Egy nap, egy éjszaka ácsolta, gyalulta a koporsót Sipos Marika törékeny testének, Karajos Jóska hosszú, sovány, kétméteres alakjához igazítva a méreteket.

A gyászoló családok a koporsó két oldalán, egymással szemben ültek a házból kihozott vizespadon és a tengerimorzsoláshoz használt kisszékeken, sámlikon. A bal oldalon Siposék: apa, anya és a három testvér, két lány, egy fiú; a jobb oldalon Karajosék ketten: férj, feleség. Nekik egyetlen gyermekük volt Jóska. Karajosné száraz szemmel nézte csendesen jajongó nászasszonyát, tekintetében már nem volt harag, sem gyűlölet, az alatt a néhány nap alatt, amióta a tragédia bekövetkezett, hozzászólt a gondolathoz, hogy a menyé beszélt rá az ő egyetlen fiát az öngyilkosságra. Tisztes távolságra a két családtól a gyászolók sokasága félkört húzott a koporsó körül. Elöl fekete ruhás idős asszonyok és emberek álltak, mögöttük a középkorúak, leghátul a fiatal lányok és legények. A gyerekek elszóródtak a felnőttek között. A ház végénél, egy gyalulatlan deszkákból rögtönzött asztalnál tiztagú cigánybanda ebédelt. A cigányok szótlanul kanalazták a marhagulyást, hófehér, frissen sütött kenyeret ettek hozzá. Egy tíz év körüli kerek arcú fiúcska, Varga Sanyika, az elhunyt fiatalasszony távoli rokona kitartóan bámulta az ebédelőket, korgott a gyomra, mivel aznap még nem evett semmit.

A búcsúlevelében, amelyet Sipos Marika írt, de Karajos Jóska is aláírt, így hangzott az egyik kérés: „A temetésünkön cigánybanda játsszon, muzikaszó kíséren el bennünket az utolsó utunkra.” A következőkben pontos listát adtak az eljátszandó nótákról, gondosan meghatározva, hogy melyik mikor csendüljön fel.

Délután két óra volt. A nap meredeken tűzött a korán lesült arcokba, apró izzadságpatakok indultak el a hátakon, a sötét ruhák mohón szívták magukba a kemény fénysugarakat. Lopva, hogy a másik észre ne vegye, egyre többen pislogtak a kiskapu felé, hogy jön-e már a tiszteletes úr, megkezdődik-e végre a gyászszertartás. De az utca egyelőre üres volt.

A koporsóban békésen feküdt egymást átkarolva Sipos Marika és Karajos Jóska. Őket már nem zavarta sem a nagy hőség, sem a nagy sugárzás. Marikán a fehér menyasszonyi ruhája volt, Jóskán a fekete vőlegényi öltönye. A ruhák még újak voltak, hiszen csak hat héttel ezelőtt volt az esküvőjük. Nem voltak szép halottak. Jóska arca szederjes volt, majdnem fekete, látszott rajta, hogy hosszú volt a haláltusája. A halottkém megállapítása szerint először Jóska akasztotta fel magát, de még élt, mikor Marika is nyakára hurkolta a kötelet. Ő néhány perc alatt kiszenvedett. Marika foga között csipkés szélű zsebkendő maradványa fehérlett, azt gyűrte a szájába az utolsó pillanatokban. Később a szorosra zárt állkapcsokat nem tudták szétfeszíteni, Siposné nem tehetett mást, ollóval levágta a zsebkendő kilógó végét.

A gyászoló tömegben elégedett sustorgás futott végig. A kiskapuban feltűnt a tiszteletes úr a furerátor és néhány egyházi társaságában. Sietős léptekkel a koporsóhoz ment, fekete palástjának két szárnya picinyke porfelhőt kavart, pedig a levegő mozdulatlan volt. A gyászban legmélyebben sújtott családtagok felemelkedtek a helyükről, a tiszteletes úr együttérzően fejet hajtott előttük, azután imára kulcsolva a kezét belekezdett az első énekbe.

„Tebenned bízunk eleitől fogva...”

A két anya, Siposné és Karajosné, a koporsó két oldalán ráborult a gyermekére, egyik a lányára, másik a fiára, csendesén jajongva szólították, csókokkal borították az élet helyett a halált választó szülőtteiket. A ház végénél most fejezte be az ebédet a tiztagú cigánybanda.

Marika és Jóska holttestét a falu határában, egy üresen árválkodó dohány-pajtában találták meg. Kétnapos halottak voltak akkor már. Marikán a vasárnapi selyemruhája volt, Jóskán katonai egyenruha. Mert Jóska katona volt, a jugoszláv határon szolgált, eltávozásra jött csupán haza, de ők ketten tudták, hogy ez az eltávozás több lesz, mint negyvennyolc óra, ez végleges lesz és örökérvényű — mindkettőjük számára. A búcsúlevelet Marika selyemruhájában találták meg. Rövid levél volt, szinte semmitmondó.

„Kedves szüleink, testvéreink, rokonaink és barátaink! Közös elhatározással úgy döntöttünk, hogy nem élünk tovább. Ne sirjatok, mi végre boldogok vagyunk. Bocsássatok meg, ha fájdalmat okozunk nektek a halálunkkal. Most búcsúzunk, Isten veletek, az utolsó álmunk elérkezett...” Ezután már csak a temetésen eljátszandó nóták felsorolása következett.

A tiszteletes úr az ének elhangzása után rövid imát mormolt, majd intett a derecskei koporsókészítőnek, hogy lásson munkához. A derecskei ember, másik három helybeli segítségével magasba emelte a koporsó fedelét, de egyelőre nem tudták a helyére tenni, mert a gyászoló tömegből fiatal lányok léptek elő, és a kezükben szorongatott gyöngyvirág- és tulipáncsokrokkal teleszórták a két fiatal élettelen testet. A szemfedőt, teljes egyetértésben, Siposné és Karajosné hajtotta le. Most már nem volt akadálya, hogy a koporsófedél is a helyére kerüljön. A derecskei ember szögeket és kalapácsot húzott elő a táskájából. A tiztagú cigánybanda rázendített az első nótára, úgy ahogy azt Sipos Marika és Karajos Jóska rendelte.

Lehullott a rezgő nyárfa
Aranyszínű levele...

A gyászoló tömegben az asszonyok és a lányok felzokogtak, Siposné ájultan hullott a földre. Karajosné kiégett szemekkel nézte a derecskei koporsókészítőt, aki, megfontoltan, szép sorjában a száraz tölgyfába verte a hosszú szegeket.

A fiatal párt a debreceni vasútállomáson látta utoljára egy helybeli szem-

tanú. Jóska a vonat lépcsőjén állt, Marika a sínek mellett, görcsösen szorították egymás kezét. Csak nézték egymást, nem beszéltek egy szót sem. A vonat meg-rándult, lassan elindult, Marika futott a sínek mellett, nem engedte el Jóska kezét. Aztán Jóska leugrott a vonatról. Ez vasárnap történt, a holttestüket két nap múlva, kedden találták meg. Akkorra már katonák jártak a faluban, Jós-kát keresték, és a rendőrség is vizsgálatot indított.

Az utcáról négylovas, koszorúkkal és virágcsokrokkal roskadásig meg-rakott gyászkocsi fordult be az udvarra. Három fiatal lány és három fiatal legény a koporsó két oldalához ment, megmarkolták a fekete rudakat, a ma-gasba emelték Sipos Marikát és Karajos Jóska, egyenest a nap felé. Aztán óvatosan elhelyezték a koporsót a halottaskocsi belsejébe. A gyászolók me-netbe rendeződtek, elől a szülők és a legközvetlenebb hozzátartozók, majd a többi nép, úgy ahogy ez ilyenkor illik. Leghátulra a cigánybanda maradt, s ami-kor a fekete kocsi kigördült a nagykapun, új nótába kezdtek.

Édesanyám is volt nékem,
Keservesen nevelt engem...

A halottas menet szép lassan elindult a templom irányába.

Hogy miért halt meg Sipos Marika és Karajos Jóska, erre senkinek sem sikerült kielégítő magyarázatot találni. Sem a falunak, sem a hivatalos szer-veknél. Belenyugodtak a megváltoztathatatlanba: elmentek, mert nem szeret-tek élni. Voltak persze rosszindulatú emberek, akik azt pusmogták, hogy Ma-rika kislány korától nagyzási mániába szenvedett, s mivel a szülei igen szegé-nyek voltak — a lakodalom, istenem, de sivár volt! — egyszer és utoljára ki akarta harcolni magának a boldogságot, azt az egyetlen pillanatot, amikor min-denki csak róla beszél, amikor ha csak néhány óráig is, ő áll az események középpontjában. Ezért rendelte a négylovas gyászkocsit, a gyönyörű koporsót és a tíztagú cigányzenekart.

A gyászoló menet a tanácsháza előtt vonult el, onnan már csak néhány lépésre volt a templom. A tanácsháza épülete (néhány éve még bírói kúria) fel volt díszítve virágokkal és zászlókkal, hosszú, kígyózó feliratokkal, amelyek egytől egyig a béke győzelmét hirdették és harcba szólítottak a szocializmus esküdt ellenségeivel szemben. A dekoráció középpontjában, az öt megillető kiemelt helyen, Magyarország legbölcsebb embere, minden dolgozó apja, a té-vedhetetlen géniusz arképe mosolygott a gyászolókra. Csak néhány napja volt május elseje, a díszítést még nem szedték le, a temetést is a kötelező felvonu-lás miatt kellett egy nappal elhalasztani. A tanácsházán látszatra nem volt senki, a függönyök eltakarták az ablakokat, az emberek mégis lejjebb hajtot-ták a fejüket, ahogy elhaladtak a sárgára festett, kocka alakú épület előtt. Még a cigányok is halkabban cincogtak a hegedűjükkel. Csak Varga Sanyika, a kerek arcú kisfiú bámulta kitaratóan a bölcs vezér képmását. Azon töpren-gett, mitől lett olyan csupasz a bácsi nagy feje. Az életben nem látott még kopasz embert, ezért volt számára szokatlan a látvány. Az édesanyja megrán-gatta a kisujját: Ne bámészkodj, te! — sziszegte a fülébe. A kisfiú elkapta a fejét a képről, szomorú arcot vágott, a szandálját figyelte, ahogy újra és újra elmerült az utca porában.

A templom kapuja előtt a zenekar elhallgatott, a gyászoló menet megállt. A három lány és a három legény leemelte a koporsót a halottaskocsiról, a templomkertbe cipelte. A népség bevonult istenházába, hogy végső búcsút ve-gyen a fiatal pártól. Varga Sanyika az utolsó pillanatban, a templom ajtajánál kicsúszott az anyja szorításából, a magányos koporsóhoz ment, a feliratokat betűzgette. Az egyik oldalon ez állt: Karajos Józsefné Sipos Marika élt 19 évet. Átment a másik oldalra, itt ezt olvasta: Ifj. Karajos József élt 20 évet. Sanyika megsimogatta a koporsó fedelét, a nagy melegben is hűvösnek találta. Aztán megpiszkálta az orrát, unatkozott. Zsebre gyűrte a kezét, és megkereste

piros ceruzája csonkját. A ceruza hízelgően simult a markába. Még egyszer a koporsóra pillantott, aztán kényelmes léptekkel kísért a templomkertből.

A tanácsháza most is kihaltnak tűnt. A kisfiú óvatosan körülpislogott, nem látott senkit a környéken. Felágaskodott a bölcs vezér képmásához, előhúzta zsebéből a piros ceruza csonkját, és elsőnek szép nagy bajuszt rajzolt a csupasz arcra. Aztán a koponya következt, olyan haját pingált rá, amelyet az édesapja viselt: bozontos, dús göndör fürtöket. Még a nyelvét is kinyújtotta erőlködésében. Mikor kész volt a fejjel, piros szemüveget kanyarított a húsos, tömpe orr fölé. Ilyen drótszárú szemüveget meg a nagyapja hordott. Nagyon elégedett volt a munkájával. Már éppen hozzáfogott, hogy füstölgő cigarettát vagy pipát rajzoljon a bácsi szájába, amikor meghallotta a cigányok muzsikáját. A dallamok lágyan úsztak a templom felől.

Kék nefelejcs, el ne felejcs,
Virágzik a, virágzik a siromon...

Sanyika visszatrápolt a koporsóhoz, szótlanul megmarkolta kisírt szemű édesanyja kezét, aki észre sem vette, hogy a fia eltűnt mellőle arra a félórára, amíg a gyászszertartás tartott. A gyászolók újra a megszokott rendbe rázkódva elindultak a temető felé. Megszólaltak a harangok, előbb a nagy, aztán a kicsi. A nap még mindig magasan volt.

Sipos Marika a halottkém megállapítása szerint háromhónapos terhes volt. Tehát a nagy tölgyfa koporsóban nem ketten, hanem hárman feküdtek. Marika közepes eredménnyel végezte el a nyolcadik osztályt, nem tanult tovább, a szülei mellett dolgozott hatholdnyi földjükön. Nagy teher volt rajta, mert a testvérei mind fiatalabbak voltak nála. Karajos Jóska az Új Élet tévészcsében zetoroskodott, ő csak hat elemít járt ki, az iskolában a legrosszabb tanulók közé tartozott. Hogy mikor, hol találkozott egymással a két szerencsétlen fiatal, erről senki sem tudott. Mindenesetre kész helyzet elé állították a szüleiket, de azok megértőek voltak, áldásukat adták rájuk. A világ rendje ez ősidők óta, hogy a fiatalok egyszer kirepülnek a családi fészekből. A fiatal pár az esküvő után csak nyolc napot élt együtt, Jóskát viaszszólította a kötelessége a jugoszláv határra.

A temető kapujában a gyászkocsi megállt, a négy ló nem tudott tovább menni a keskeny úton. A koporsóvivők, újabb három fiatal lány és legény, ismét a magasba emelték a koporsót.

A cigányzenekar is új nótába kezdett.

Temető a Tisza, mikor kivirágzik...

A sír messze volt a temető kapujától, egészen fent a domboldalon. A legények arcáról csikokban folyt az izzadság, a lányok ruhája átázott, mire a sírgödörhöz eljutottak. A megerőltetéstől zihálva tették le a koporsót a sír szélére. A tiszteletes úr végignézett az elgyötört gyászolókön, s gyorsan mormolni kezdte a Hiszekegyet. Erős férfikezek helyezték el a koporsót a mély sírgödörbe. A cigányprímást meghajtotta fejét a sír felé, és elrántotta vonóját a húron. Felcsendült az utolsó nóta, pontosan úgy, ahogy azt Sipos Marika és Karajos Jóska rendelte.

Virágzik a rózsa, zúgnak a patakok,
Nem tehetek róla, szerelmes vagyok.
Nem tehetek róla, jött egy szép legény,
Vadrózsahulláskor megszerettem én.

A nyers sárga föld egyenletesen zúdult a szép tölgyfa koporsóra. A sírásók összeszorított szájjal, keményen, gyorsan dolgoztak. A gyászolók felzokogtak. Mindenki sírt, férfiak, nők, gyerekek, csak Varga Sanyika szeme maradt száraz, gondolatai messze jártak. Siposné, mint a kivágott fiatal akác, eszmélet-

lenül esett össze újra. A szép dallamok repdestek, szálltak a sírok felett, az egész temetőkertben, mindenütt.

Szeretem azóta, nem is sejti ő.
Elnyílt a rózsza, ám szerelmem csak nő.
Ne kérj szívet mástól, ő te szép legény.
Vadrózsa hulláskor szeress te is belém.

A gyászolók lódobogásra kapták fel a fejüket. A sírtól alig ötvenméternyire a néhány hónapja kinevezett új rendőr törzsőrmester, Kis Kovács János feszített a lován. Tekintetével átfúrta a tömeget, nyilvánvalóan keresett valakit. Varga Sanyika görcsösen kapaszkodott az anyja kezébe, érezte, tudta, hogy őérte jött el a szép, büszke törzsőrmester. Mert rosszat cselekedett, ott a tanácsházán. Szabad kezével benyúlt a kisujjasa zsebébe, és óvatosan, hogy senki ne lássa, a földre ejtette a piros ceruzacsonkot. Az áruló jelet. Kis Kovács János türelmesen várakozott, deres lova mohón harapta a temető kövér fűvét. Varga Sanyika szíve vadul kalapált, izzadság borította el kis testét mindenütt. Már éppen kiáltani akart, hogy én vagyok a tettes, engem vigyen el, mikor a gyászolók sokaságából kivált egy negyven körüli mokány férfi, és elindult a törzsőrmester felé. Kerekes Berti volt ő, a rendőri felügyelet alatt álló egyén, aki egy évvel ezelőtt megtagadta a kötelező beszolgáltatást, és ezért nyolc hónapot húzott le a városi fegyházban. Berti, amikor odaért Kis Kovács Jánoshoz, meghajtottá előtte a fejét, de csak egészen kicsit, és elindult a temető kapuja felé. A törzsőrmester lépésben követte a lovával.

A síron már a fejfát helyezték el. A gyászolók fájdalma elapadt, nagy csend volt mindenütt. A cigányok lábhoz tett vonókkal várakoztak. Siposné figyelmes szemekkel számolta a koszorúkat, csokrokat. Az emberek lehajtott fejjel hallgattak. S ekkor Varga Sanyika bömbölni kezdett. Hüppögve, görcsösen rázkódott. Senki sem szólt rá.

A nap meg csak ragyogott, ragyogott... Mintha soha nem akart volna lebukni azon a délutánon.

